

7. Tender documentation on the procurement procedure: open tender, subject of procurement: services on the database system DK 021: 2015 48610000-7 (licensed software (database management system) for the creation of a unified state register of assets seized in criminal proceedings). Retrieved from: <https://prozorro.gov.ua> [in Ukrainian].

8. *On approval of the Regulation on the automated enforcement system.* (2016). Order of the Ministry of Justice of Ukraine № 2432/5 from 05th August 2016. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1126-16> [in Ukrainian].

9. *On approval of the Procedure for maintaining the Unified State Register of Judgments.* Decisions of the High Council of Justice № 1200/0/15-18 from 19th April 2018. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v1200910-18> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.10.2019

УДК 342.951

Скрипченко В.О.,

суддя Одеського апеляційного адміністративного суду

ПРИНЦИП ЗМАГАЛЬНОСТІ СТОРІН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Стаття присвячена дослідженню принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві. У статті встановлено, що змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі віднесено до основних засад адміністративного судочинства. Проаналізовано, різні доктринальні підходи вітчизняної юридичної науки щодо класифікацій принципів, закріплених в Кодексі адміністративного судочинства України в одній статті – змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі. Зафіксовано, що у наукових класифікаціях, розроблених у науці адміністративного права, їх віднесено як до однієї, так і до різних груп принципів.

З'ясовано, що змагальність сторін та диспозитивність є загальними або міжгалузевими принципами судочинства, офіційне з'ясування всіх обставин у справі – галузевим, спеціальним принципом, характерним суто для адміністративного судочинства. Автором підкреслюється, що змагальність це можливість сторін розпоряджатися своїми процесуальними правами, не зловживаючи ними, активно впливати на результат вирішення справи, доводити перед судом свою позицію у справі під час розгляду справи в судовому засіданні, безпосередньо у процесі з'ясування обставин справи і дослідження доказів, у судових дебатах, у тому числі, при розгляді справи за правилами спрощеного позовного провадження. Змагальність сторін пов'язана з диспозитивністю. Зауважується, що комплексна реалізація в адміністративному судочинстві принципів змагальності сторін, диспозитивності та офіційного з'ясування всіх обставин у справі є обов'язковою умовою всебічного розгляду справи, дотримання якої сприяє у виконання завдання адміністративного судочинства.

Ключові слова: адміністративне судочинство, принципи, принцип змагальності, сторони, адміністративні суди.

Skripchenko V. PRINCIPLE ADVERSARIAL IN ADMINISTRATIVE COURTS

The article is devoted to the study of the principle of competitiveness of the parties in administrative proceedings. The article establishes that the parties' competitiveness, dispositiveness, and official clarification of all the circumstances of the case are among the main principles of administrative justice. The various doctrinal approaches of the domestic legal science to the classifications of the principles enshrined in the Code of Administrative Procedure of Ukraine in one article are analyzed - the parties' competitiveness, dispositiveness and official clarification of all circumstances in the case. It is reported that in the scientific classifications developed in the science of administrative law, they are referred to as one and different groups of principles.

It has been established that the parties' competitiveness and dispositiveness are general or cross-sectoral principles of justice, and the official clarification of all the circumstances of the case is a sectoral, special principle, characteristic only of administrative justice. The author emphasizes that competitiveness is an opportunity for the parties to exercise their procedural rights, without abusing them, to actively influence the outcome of the case, to prove their position in the case during the court hearing, directly in the process of clarifying the circumstances of the case and examining the evidence, in the judicial debate, including, when considering the case under the rules of summary proceedings. The parties' strength is related to dispositiveness. It is noted that the complex implementation in the administrative proceedings of the principles of parties' competitiveness, dispositiveness and official clarification of all the circumstances of the case is a prerequisite for a comprehensive consideration of the case, compliance with which contributes to the task of administrative justice.

Key words: administrative justice, principles, competitiveness principle, parties, administrative courts.

Постановка проблеми. З метою захисту громадян у відносинах з публічною владою була створена окрема судова гілка – адміністративні суди, які продемонстрували власну важливість та довели свою ефективність та життєздатність у питаннях утвердження справедливого балансу відносин громадян та влади. Натомість, пошук найбільш ефективної моделі здійснення адміністративного судочинства вимагає постійної уваги з боку практикуючих юристів, фахівців, що займаються правознавством, і, особливо, науковців. Одним і питань, що вимагає системного аналізу – є питання теоретико-правової конструкції системи принципів, на якій базується адміністративне судочинство, адже останні відіграють роль базових та вихідних положень, на яких, власне, даний вид судочинства і ґрунтується. Наукова розробка принципів змагальності сторін, диспозитивності та офіційного з'ясування всіх обставин у справі в адміністративному судочинстві, а також вірне його розуміння

обумовлює актуальність проведення досліджень цієї царини, що у свою чергу, визначає актуальність цієї наукової публікації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед вчених, які розглядали у своїх роботах дане питання, слід виділити В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурку, В.М. Бевзенка, Ю.П. Битяка, І.П. Голосніченка, Е.Ф. Демського, Д.М. Лук'янця, І.Б. Коліушка, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, Р.В. Миронюка, Р.С. Мельника та ін.

Метою статті є науковий аналіз правової природи принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі, згідно з п. 4 ч. 3 ст. 2 КАС України [1], віднесено до основних засад (принципів) адміністративного судочинства. Незважаючи на те, що у КАС України їх закріплено в одній статті, у класифікаціях, розроблених у науці адміністративного права, їх віднесено як до однієї, так і до різних груп принципів.

У зв'язку із специфікою адміністративного судочинства, змагальність і диспозитивність розглядають як загальні принципи, а офіційне з'ясування всіх обставин у справі – як галузевий, спеціальний (за Н. Писаренко [2, с. 17]), специфічний суто для адміністративного судочинства. П. Баранчик також відносить ці принципи до різних груп. На основі аналізу КАС України й інших процесуальних кодексів вчений виокремив загально-правові, міжгалузеві та галузеві принципи. При цьому, якщо принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі він традиційно розглядає як галузевий, то принципи змагальності й диспозитивності – як міжгалузеві. До загально-правових він відносить суто верховенство права та законність [3, с. 16].

М. Джафарова розмежовує досліджувані принципи за об'єктом правового регулювання. За цим критерієм вчена виокремила функціональні та організаційні принципи. Змагальність і диспозитивність вона віднесла до функціональних, які визначають способи, зміст і форму адміністративно-процесуальної діяльності; офіційне з'ясування усіх обставин у справі – до організаційних, які регулюють відносини щодо організації адміністративного судочинства і визначають процесуальну діяльність адміністративних судів, уповноважених розглядати і вирішувати адміністративні справи [4, с. 30-31].

Змагальність, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі відносять і до однієї групи принципів. Поряд із викладеною вище класифікацією, П. Баранчик запропонував також поділ на «принципи організації адміністративного судочинства» та «принципи здійснення адміністративного судочинства». Останні вчений визначив як імперативні, безумовні, універсальні, закріплені однією або декількома нормами КАС України керівні положення, які визначають порядок порушення та розгляду справи адміністративним судом, процесуальну діяльність суду та інших учасників процесу щодо руху справи у суді [3, с. 16]. Наразі принципи змагальності, диспозитивності та офіційного з'ясування всіх обставин у справі належать саме до цієї групи принципів.

Змагальність сторін. Розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюються на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (ч. 1 ст. 9 КАС України) [1]. Наведена норма відповідає Конституції України, згідно зі ст. 129 якої, однією з основних засад судочинства є «змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості» [5].

Передумовою втілення змагальності, диспозитивності й інших принципів адміністративного судочинства є право на звернення до суду. Кожна особа має право звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист, при цьому, відмова від права на звернення до суду є недійсною. До суду можуть звертатися в інтересах інших осіб органи та особи, яким законом надано таке право (ч.ч. 1, 3, 6 ст. 5 КАС України) [1]. Наведені положення КАС України узгоджуються з ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», згідно з якою, «Кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом» [6], та розвивають приписи ч.ч. 1, 2 ст. 55 Конституції України – «Права і свободи людини і громадянина захищаються судом», «Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб» [5]. Зобов'язання щодо гарантування судового захисту виникли в Україні, зокрема, у зв'язку з тим, що Верховною Радою України ратифіковано Міжнародний пакт про громадянські та політичні права і Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, відтак, ці документи стали частиною національного законодавства.

Право на змагальне провадження, як зазначено у п. 138 Посібника зі статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), «означає, в принципі, можливість для сторін знати і коментувати усі складові наданої доказової бази і усі зауваження, надані для того, щоб вплинути на рішення суду (Brandstetter проти Австрії, § 67)». Змагальність тісно пов'язана з принципом рівності сторін, більше того, ЄСПЛ іноді вирішує справи про порушення статті 6 § 1 (право на справедливий судовий розгляд), розглядаючи змагальність і рівність сторін у сукупності цих двох понять. Наразі рівність сторін, вказано у п. 137 Посібника, є одним з невід'ємних елементів поняття справедливого судового розгляду і вимагає, аби кожна сторона бачила, що їй надано розумні можливості представити свій інтерес за умов, які не ставлять її у несприятливе становище, порівняно із супротивником (Öcalan проти Туреччини [ВП], § 140, Foucher проти Франції, § 34; Bulut проти

Австрії; Faig Mammadov проти Азербайджану, § 19), аби між сторонами була забезпечена справедлива рівновага [7, с. 34]. Досліджуючи теорію і практику принципів адміністративного судочинства О. Капля довів, що змагальність сторін і рівність перед законом і судом – принципи, які мають самостійний зміст, проте, їх спільне використання дозволяє забезпечити рівність та неупередженість процесу, побудувати судову процедуру у такий спосіб, щоб під час розгляду справи були створені рівні умови на всіх етапах судочинства, надані рівні можливості сторонам брати участь у процесі [8, с. 13].

Д. Віткаускас також акцентує, що змагальність, поряд з рівністю сторін, – одна з основних характеристик судочинства, якою воно має позначитися (у нашому розумінні – вимогою, якій має відповідати) аби забезпечити, згідно зі ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, право особи на справедливий суд, і продовжує, що «Справедливість» у значенні статті 6 головним чином залежить від того, чи було заявникові надано достатньо можливостей представити свою справу й оскаржувати докази, які він вважав неправдивими («Каралевічус», ріш.). Відтак, змагальність передбачає, що під час судового провадження сторони можуть ознайомлюватися із зауваженнями чи доказами, поданими іншою стороною, та висловлюватися з приводу них, тобто, вимагає, аби відповідні матеріали або докази були доступними для обох сторін («Руїз-Матеос проти Іспанії»). При цьому, доступ необхідно надавати передусім до матеріалів, що мають «життєво важливе» значення для результату справи («МакМайкл проти Сполученого Королівства», п. 78-82), до менш важливих доказів доступ може бути обмежено [9, с. 66-67]. У п. 196 Посібника зі статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод також вказано: для того, аби встановити, чи було провадження в цілому справедливим, необхідно, зокрема, з'ясувати чи була надана заявникові можливість поставити під сумнів автентичність певного доказу і заперечити проти його використання, а також врахувати якість цього доказу [7, с. 45]. Отже, змагальність у контексті статті 6 Конвенції передбачає таке якісне провадження, в якому сторонам надається можливість ознайомлюватися із зауваженнями й доказами іншої сторони та висувати власні аргументи й докази, а суд, при цьому, зобов'язаний зважувати конкуруючі інтереси.

На реалізацію принципу змагальності в адміністративному судочинстві сторони та інші учасники справи наділені відповідними змагальними правами, рівними процесуальними правами та обов'язками. Згідно з ч. 3 ст. 44 КАС України, вони мають право: 1) ознайомлюватися з матеріалами справи, робити з них витяги, копії, одержувати копії судових рішень; 2) подавати докази; брати участь у судових засіданнях, якщо інше не визначено законом; брати участь у дослідженні доказів; ставити питання іншим учасникам справи, а також свідкам, експертам, спеціалістам; 3) подавати заяви та клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб; 4) ознайомлюватися з протоколом судового засідання, записом фіксування судового засідання технічними засобами, робити з них копії, подавати письмові зауваження з приводу їх неправильності чи неповноти; 5) оскаржувати судові рішення у визначених законом випадках; 6) користуватися іншими визначеними законом процесуальними правами [1].

В основу концепції КАС України покладена позиція, згідно з якою, адміністративний суд повинен усіляко сприяти сторонам у реалізації змагальних прав, і не тільки шляхом їх роз'яснення. Так, якщо сторона чи третя особа не може самостійно подати докази, але знає про них, то вона повинна повідомити суд, де вони знаходяться чи можуть знаходитися, а суд зобов'язаний витребувати їх, що знайшло своє закріплення у ст. 80 КАС України. Для забезпечення змагальності при вирішенні справ в суді важливу роль відіграє те, що учасники справи, відповідно до ст. 16 КАС України, наділені правом на правничу допомогу, у тому числі, професійну та безоплатну у визначених законом випадках. Для доведення своєї позиції перед судом та / або спростування позиції іншої сторони, учасники справи, згідно з ч. 2 ст. 44 та ч. 1 ст. 45 КАС України, зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами і неухильно виконувати процесуальні обов'язки. Виконання даного припису учасниками судового процесу та їхніми представниками є однією з умов втілення змагальності в адміністративному судочинстві, зловживання процесуальними правами, при цьому, не допускається, більше того, на суд покладається обов'язок вживати заходів для запобігання зловживанню учасниками справи своїми процесуальними правами (ч. 4 ст. 45 КАС України) [1].

У постанові ВС у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 13.03.2019 р. у справі № 814/218/14, зловживання процесуальними правами розуміється як форма умисних, несумлінних дій учасників процесу, що виражається, зокрема, у вчиненні дій, неспівмірних із наслідками, до яких вони можуть призвести, використанні наданих прав всупереч їх призначенню з метою обмеження можливості реалізації чи обмеження прав інших учасників провадження, перешкоджання діяльності суду з правильного та своєчасного розгляду і вирішення справ, необґрунтованого перевантаження роботи суду. Колегія суддів зауважує, що ознакою зловживання процесуальними правами є не просто конкретні дії, а дії, спрямовані на затягування розгляду справи, створення перешкод іншим учасникам процесу, при цьому, вирішення питання про наявність чи відсутність факту зловживання віднесене на розсуд суду, що розглядає справу [10].

А. Монаєнко проаналізував останню практику ВС і систематизував поширені зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві у такі групи: 1) зловживання правом на забезпечення позову; 2) використання нецензурної лексики в офіційних документах; 3) зловживання суб'єктів владних повноважень (зокрема, органів державної фіскальної служби) процесуальними правами; 4) сутяжництво (публічні особи використовують судову гілку влади для боротьби зі своїми опонентами, демонстрації власної позиції з проблемних питань у державі, звертаючись до адміністративного суду з позовом, а сам факт звернення

багаторазово висвітлюючи в ЗМІ, чим привертають до себе увагу; громадяни звертаються до адміністративного суду з позовом для «розправи» з певною посадовою особою суб'єкта владних повноважень, яка прийняла щодо цього громадянина рішення або вчинила дії, виконуючи публічно-владні управлінські функції на підставі закону; приватна особа звертається до суду і не з'являється на судові засідання декілька разів без поважних причин); 5) необґрунтовані клопотання про відводи суддів чи колеги суддів; 6) подання кількох тотожних позовів [11].

Принцип змагальності втілюється в адміністративному судочинстві на різних його стадіях. При розгляді судом справи за правилами загального позовного провадження це відбувається шляхом подання учасниками справи письмових заяв по суті справ (позовна заява; відзив на позовну заяву; відповідь на відзив; заперечення; пояснення третьої особи щодо позову або відзиву), в яких вони викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмета спору, а також шляхом подання заяв в усній та письмовій формах з процесуальних питань (заяв і клопотань та заперечень проти заяв і клопотань), в яких викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення, міркування тощо щодо процесуальних питань (ч.ч. 1, 2 ст. 159; ч.ч. 1, 2 ст. 166 КАС України). Повною мірою змагальність втілюється під час розгляду справи в судовому засіданні, безпосередньо у процесі з'ясування обставин справи та дослідження доказів, а також у судових дебатах. Так, у вступному слові учасники справи в усній формі стисло викладають зміст та підстави своїх вимог і заперечень щодо предмета позову, дають необхідні пояснення щодо них, з дозволу головуючого можуть ставити питання один одному (ч.ч. 2, 5 ст. 209 КАС України) [1].

Для вдосконалення реалізації принципу змагальності у процесі доказування доцільними є такі заходи, визначені М. Кухар: 1) встановити ефективні процесуальні механізми щодо забезпечення як надання суб'єктом владних повноважень правдивих пояснень, так і його відповідальності за завідомо неправдиві пояснення та фіктивні докази, що підтверджують його незаконну позицію; 2) обмежити учасників справи щодо можливості діяти недобросовісно і затягувати прийняття рішення адміністративним судом, зобов'язати їх подавати чи повідомляти суд про всі докази до або під час попереднього судового засідання; 3) використовувати поліграф для вирішення окремих задач адміністративного судочинства [12, с. 8].

Під час судових дебатів змагальність виявляється у тому, що учасники справи виступають з промовами (заключним словом) і з дозволу суду можуть обмінюватися репліками, при цьому, «Якщо під час судових дебатів виникає необхідність з'ясування нових обставин, що мають значення для справи, або дослідження доказів, суд постановляє ухвалу про повернення до з'ясування обставин у справі», а, якщо потреба з'ясувати будь-яку обставину через повторний допит свідків або через іншу процесуальну дію виявиться під час ухвалення рішення, суд постановляє ухвалу про поновлення судового розгляду. Учасники справи можуть також подавати свої зауваження до протоколу про вчинення окремої процесуальної дії поза залом судового засідання (ч.ч. 1, 7 ст. 225; ст. 226; ч. 1 ст. 227; ч. 3 ст. 233 КАС України) [1].

З огляду на значення судового засідання й судових дебатів для реалізації принципів справедливого судочинства, у тому числі змагальності, ЄСПЛ виокремлює «право сторін на судові дебати» та «присутність під час судового розгляду», зокрема під час розгляду апеляцій, яке, однак, не є абсолютним. У п. 248 Посібника зі статті 6 Конвенції зазначено, що відмова провести судові дебати сторін може бути обґрунтована лише у виняткових випадках (Grande Stevens і інші проти Італії, §§ 121-122), що залежать переважно від характеру питань, які вивчатиме суд, зокрема, чи вони стосуються питань фактів і права, які не можна розглянути належним чином на підставі матеріалів справи. Так, проведення усного судового провадження не є обов'язковим у справах, які не порушують жодних питань щодо достовірності або не викликають суперечності щодо фактів, що вимагає обговорення складових доказової бази чи змагальності провадження за участю свідків, як і тоді, коли особа мала належну можливість захистити свою позицію письмово і спростувати зібрані проти неї докази. У зв'язку з цим ЄСПЛ вважає правомірним, аби державні органи брали до уваги вимоги ефективності й економічності (Юссіла проти Фінляндії [ВП], §§ 41-43 і 47-48, стосовно провадження щодо штрафного нарахування податків; Suhadolc проти Словенії (ухвала), стосовно спрощеного судового розгляду за порушення правил дорожнього руху; Sancaklı проти Туреччини, § 45, щодо адміністративного штрафу, накладеного на власника готелю за використання приміщення для проституції) [7, с. 56].

Отже, ми дійшли до таких **висновків**:

1. Змагальність сторін та диспозитивність – загальні або міжгалузеві принципи судочинства, офіційне з'ясування всіх обставин у справі – галузевий, спеціальний принцип, характерний суто для адміністративного судочинства.

2. Змагальність означає можливість сторін розпоряджатися своїми процесуальними правами, не зловживаючи ними, активно впливати на результат вирішення справи, доводити перед судом свою позицію у справі під час розгляду справи в судовому засіданні, безпосередньо у процесі з'ясування обставин справи і дослідження доказів, у судових дебатах, у тому числі, при розгляді справи за правилами спрощеного позовного провадження. Змагальність сторін пов'язана з диспозитивністю.

3. Комплексна реалізація в адміністративному судочинстві принципів змагальності сторін, диспозитивності та офіційного з'ясування всіх обставин у справі є обов'язковою умовою всебічного розгляду справи, дотримання якої сприяє у виконання завдання адміністративного судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 06 липня 2005 р. № 2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
2. Писаренко Н. Б. Концептуальні основи адміністративного судочинства в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 33 с.
3. Баранчик П. О. Принципи адміністративного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2012. 19 с.
4. Джафарова М. В. Адміністративне процесуальне право України: питання теорії : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2018. 45 с.
5. Конституція України : Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
6. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII (в редакції від 01 січня 2020 р № 193-IX). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
7. Посібник зі статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Право на справедливий суд (кримінальний процесуальний аспект). I частина (пункти 1-299). (Оновлене видання станом на 31.04.2019 р.) / пер. з англ. О. Дроздов, О. Дроздова. URL : https://unba.org.ua/assets/uploads/96a0f2399c11b6f75587_file.pdf
8. Капля О. М. Принципи адміністративного судочинства України: теорія та практика реалізації : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 38 с.
9. Захист права на справедливий суд відповідно до Європейської Конвенції з прав людини : Посібник для юристів. Рада Європи. Вид. 2-ге. / Укл. Д. Віткаускас, Г. Диков. Київ : Pronto Print, 2018. 190 с. URL : https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2018/06/spravedlyviy-sud-ECHR_UKR.pdf
10. Правова позиція Верховного суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 814/218/14 (щодо недопустимості зловживання процесуальними правами) : Постанова від 13 березня 2019 р. № 814/218/14, № К/9901/25199/18; Верховний Суд. Касаційний адміністративний суд. URL : <https://verdictum.ligazakon.net/document/80481133>
11. Монаєнко А. Зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві. *Юридична газета*. 2019. № 28-29 (682-683). 09 липня. URL : <http://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/zlovzhivannya-procesualnimi-pravami-v-administrativnomu-sudochinstvi.html>
12. Кухар М. Змагальність як принцип адміністративного судочинства України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Херсон, 2014. 22 с.

REFERENCES:

1. Code of Administrative Procedure of Ukraine. (2005, July 06). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> [in Ukrainian].
2. Pysarenko, N. B. (2019). *Conceptual bases of administrative justice in Ukraine*. Extended abstract of doctor's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
3. Baranchyk, P. O. (2012). *Principles of administrative law*. Extended abstract of candidate's thesis. Zaporizhzhya [in Ukrainian].
4. Dzhafarova, M. V. (2018). *Administrative procedural law of Ukraine: theory issues*. Extended abstract of doctor's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Constitution of Ukraine. (1996, June 28). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> [in Ukrainian].
6. Law of Ukraine on the Judiciary and Status of Judges № 1402-VIII. (2016, June 02). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> [in Ukrainian].
7. Manual on Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Right to a fair trial (criminal procedural aspect). (O. Drozdov & O. Drozdova, Trans.). Retrieved from: https://unba.org.ua/assets/uploads/96a0f2399c11b6f75587_file.pdf [in Ukrainian].
8. Kaplya, O. M. (2018). *Principles of administrative justice of Ukraine: theory and practice of implementation*. Extended abstract of doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
9. Vitkauskas, D., Dykov, H. (2018). *Protecting the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights: Posibnyk dlya yurystiv*. Kyiv: Pronto Print Retrieved from: https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2018/06/spravedlyviy-sud-ECHR_UKR.pdf [in Ukrainian].
10. Legal position of the Supreme Court within the panel of Judges of the Administrative Court of Cassation in Case No. 814/218/14 (concerning inadmissibility of abuse of procedural rights)]. (2019). Decree № 814/218/14, № К/9901/25199/18 from 13th March 2019. Retrieved from: <https://verdictum.ligazakon.net/document/80481133> [in Ukrainian].
11. Monayenko, A. (2019). Abuse of procedural rights in administrative proceedings. *Yurydychna hazeta*, 28-29 (682-683). Retrieved from: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/zlovzhivannya-procesualnimi-pravami-v-administrativnomu-sudochinstvi.html> [in Ukrainian].
12. Kukhar, M. (2014). *Capacity as a principle of administrative justice of Ukraine*. Extended abstract of candidate's thesis. Kherson [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.10.2019